

DE TIJD STOND STIL!

DEEL 1

door PIET DE HAAN

p.dehaan01@knid.nl

FAMILIEDRAMA IN 1902 IN DOKKUM

Ruim honderd jaar geleden vond er in de Korte of Kleine Oosterstraat in Dokkum een drama plaats. Slechts weinig mensen zullen hier nu nog iets vanaf weten. Zelfs in de familie Boomsma, waarin dit betreurenswaardige voorval plaatsvond, is het niet of slechts gedeeltelijk bekend. In deel één een schets van de familie Boomsma en de straat waarin zij woonden met haar bewoners van rond 1900. In deel twee een beschrijving van de dramatische gebeurtenissen.

DOKKUM ROND 1900

'In de gehele stad Dokkum waren de straten rond de eeuwwisseling gemaakt van balstenen (=kinderhoofdjes) en een smal geel 'slecht' (nu zeggen we trottoir) van stenen', zo schreef mevrouw Barbara Haverkamp-Hooghiemstra in 1966 in een reeks artikelen in de Nieuwe Dockumer Courant. Ze woonde rond 1900 als kind in de Kleine Oosterstraat en schreef over haar eigen herinneringen en over gebeurtenissen die ze, gezien haar leeftijd, niet zelf heeft kunnen meemaken.

'...er was een zogenaamde armschool, met als hoofd meester Reitsma, waarop ook veel kinderen uit de achterbuurten van de stad gingen, waar de drankellende heel groot was. Verder waren er veel nette, maar arme kinderen. Vaak vochten de jongens van de 'burgerschool' met deze schoffies. In het herenhuis op de hoek van het Franse steegje [nu Schoolsteeg-PdH] was een 'Franse' school met twee lokalen en erachter een grote tuin, waarin we wel eens mochten spelen. In dit herenhuis woonde later het hoofd van de Muloschool. In onze straat woonde ook een schoenmaker, die meestal

's avonds werkte en waar de jongens graag kwamen, omdat de man zo boeiend kon vertellen. Verder was er o.a. nog een pakhuis, schilderswerkplaats, bakkerij, winkeltje en een stal met koeien. Hier vonden we 's winters altijd een warm plaatsje. En vaak kregen we 'n houten nap vol melk, zo van de koe. Er was ook een paardenstal, maar daar mochten wij niet in komen. Onze burens werden allen bij de voornaam genoemd. Ouwe Guukje en Nienke Tjietske hadden voor het huis een stoep met een bleekje met een hekje er omheen. Ze wassen mutsen voor de oorijzers en deze lagen daar te bleken. 'k Heb vaak naar dat mutsen opmaken gekeken, een secuur werkje waarvoor veel geduld nodig was. Ze hadden een klein winkeltje en alles was griezellig schoon en netjes. In Dokkum hadden velen een bijnaam. Dan waren er Jeppe en Aaltje. Deze verkochten schapenmelk per oatsje (1/4 ltr) voor de koffie en ook gewone melk voor 6 of 7 cent per liter. In het voorjaar ging Jeppe vaak er op uit om eieren te zoeken en de boer op. Hij mocht graag praten en zei: 'Ja, weet je...' Daarom werd hij in de volksmond 'Jeppe-weet-je' genoemd. Hij wist alles over vogels en de dingen in de natuur. Ze waren doodarm, maar tevreden en eerlijk. Ze zijn - een dag na elkaar - van armoede gestorven; er was niets eetbaars in huis te vinden.

Ook herinner ik me buurman Richter, die soms Fries sprak, maar veelal was het hoog-Nederlands. Z'n vrouw had nogal een lange neus. Beiden werden door de kwa-jongens veel geplaagd. Het waren beste mensen. Ik mocht wel eens in hun kleine kamertje komen, waar de wand bedekt was met opgeprikte spreuken en krantenknipsels. Ook zij waren erg arm. Ik denk dat zij moesten leven van wat zijn porren opbracht. Hij moest iedere morgen heel vroeg de mensen uit bed kloppen, zoals bakkers en kooplui. Buurvrouw Mietsje liep met de 'bôllekorf' voor een bakker in de stad. Met St. Nicolaas had ze in haar manden ook het zo lekkere speculaas en taaitaai. Naast dit 'bôllerinnen' was ze ook nog bakker. Haar man verdiende z'n geld als turfdrager en andere losse karweitjes. Het was erg stil in Dokkum. Zo nu en dan kon je wel eens een fiets tegenkomen en de paardentracties van enkele plaatselijke vervoersbedrijven o.a. van Luud Westra, de Jong en Boomsma...'

GROTE BREEDSTRAAT ROND 1900

FOTO BESCHIKBAAR GESTELD DOOR FRANS EHRICH

BARBARA HAVERKAMP - HOOGHIEMSTRA

HISTORIE & STREEKGESCHIEDENIS

FOTO: TRESOAR LEEWARDEN

HOEK OP DE HOOGTE - KLEINE OOSTERSTRAAT

KARRIDER

Eén van de door mevrouw Haverkamp genoemde vervoerders is **Bernardus Boomsma** die rond 1900 met zijn gezin vrijwel naast en later schuin tegenover haar in de Kleine Oosterstraat woont.

Bernardus Boomsma, 26 jaar, voerman, zoon van **Jan Bernardus Boomsma** en **Hiske Arends Zijlstra**, trouwt op 26 juni 1881 in Dokkum met **Tjitske Elderhuis**, dochter van **Egbert Gerlofs Elderhuis** en **Martha Gerrits Luchof**. Bernardus en Tjitske krijgen acht kinderen, allen in Dokkum geboren:

Hiske	21 mei 1882
Jan	19 oktober 1883
Martha	21 januari 1885
Hinke	14 september 1887
Taetske	3 maart 1889
Egbertha	15 mei 1891
Arend	20 mei 1895
Lieuwe	20 december 1896

Zij huren na hun huwelijk eerst het hoekpand Kleine Oosterstaat – Op de Hoogte en niet lang daarna Op de Hoogte 5, waar vader Jan B. Boomstra en zijn vrouw tot zijn overlijden op 12 december 1883 een rijtuigverhuur / karriderij / scheepsjagersbedrijf hadden. Na het overlijden zetten Bernardus Boomsma en zijn jongere broer **Gerrit** (geboren 8 mei 1857) samen met moeder Hiske het familiebedrijf voort. Broer Gerrit en zijn gezin wonen in de Kleine Oosterstraat naast de hoekwoning van Bernardus. Gerrit kan het al gauw privé financieel niet bolwerken, maar heeft toch nog iets achter de hand. Hij heeft nog recht op het kinsdeel van zijn in 1883 overleden vader Jan Boomsma. De schuldeisers eisen echter hun geld en na een gerechtelijke boedelscheiding op 15 april 1890 volgt dan een boelgoed om zo Gerrits kinsdeel boven water te krijgen. De belangen van de twee broers en hun moeder zijn dusdanig verstrengeld dat het op 23 juli 1890 tevens tot een boelgoed van het vervoersbedrijf leidt. Uiteindelijk wordt Gerrit een dag na het boelgoed toch failliet verklaard. De boelgoedlijst van toen geeft een inkijkje in de bezittingen van een Dokkumer familie uit 1890 en geeft tevens een indruk van het rijtuigverhuur / karriderij / scheepsjagers-bedrijf van de familie Boomsma.

Wat te denken van twee tortelduiven. Zij zullen zoals gebruikelijk wel als weerprofeten in een kooitje boven de deur zitten. Als er regen komt koeren de duiven, maar dat hindert niet, want op de boedellijst staan ook twee paraplu's en die komen dan mooi van pas. Een oorijzer, een kerkboek maar ook een kerkstoof voor warme voeten in de kille Hervormde kerk op de Markt staan op de lijst. Sieraden, huishoudelijke artikelen, matten, gordijnen, gebruiksvoorwerpen en ga zo maar door. Wat het bedrijf betreft, aan rijdend materiaal: twee omnibussen, een jachtwagen, twee barouchettes, een vigelante en twee hooiwagens. Verder drie paarden, twee koeien, een schaap, een sik, hooi en handgereedschap. Drie paarden voor het vervoers- en scheepsjagersbedrijf lijkt te weinig. Mogelijk heeft Benardus 'zijn' paarden ergens anders gestald en zo buiten het boelgoed weten te houden.

tijd van burgers en stoommachines

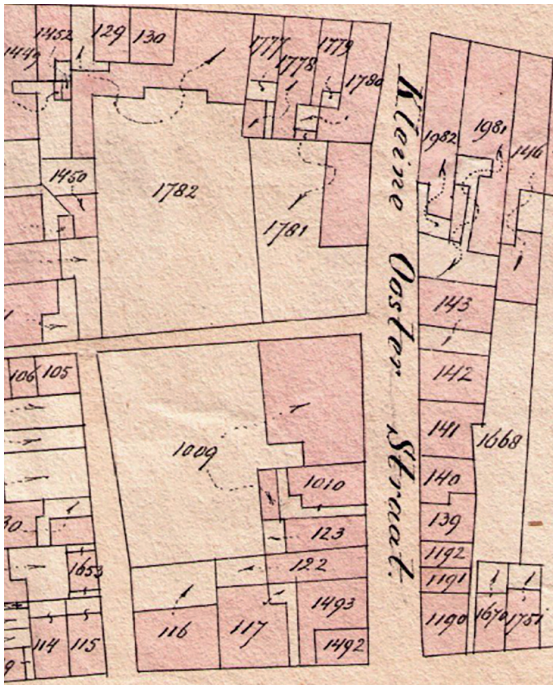

VERDEKTE WAGEN

Broer Gerrit Boomsma vertrekt na het faillissement met zijn gezin naar Oostmahorn, komt drie maanden later weer terug en verdwijnt dan uit beeld. Zijn gezin blijft wel in Dokkum. Gerrit zijn laatst bekende verblijfplaats is in 1907 opgetekend; hij is dan vervoerder in het Duitse Ratingen.

DE VERHUIZING

Tien jaar na het boelgoed gaan de zaken blijkbaar goed. Moeder Hiske Zijlstra is intussen overleden en Bernardus zet het bedrijf voort. Hij en zijn vrouw Tjitske besluiten in 1900 om voor f 800,- een huis met stalling van overbuurman Jeppe-weet-je Zeilmaker te kopen [kadaster A 1190]. De familie Zeilmaker woont zelf in de woning ernaast [kadaster A 1191]. In mei 1901 is er een lening van f 600,- à 5 % met als schuldeister **Elisabeth**, de ongehuwde dochter van kuiper **Thomas Rosier** uit de Gasthuisstraat.

BRON: TRESOAR LEEUWARDEN

KADASTER 1878 OMGEVING KLEINE OOSTERSTRAAT

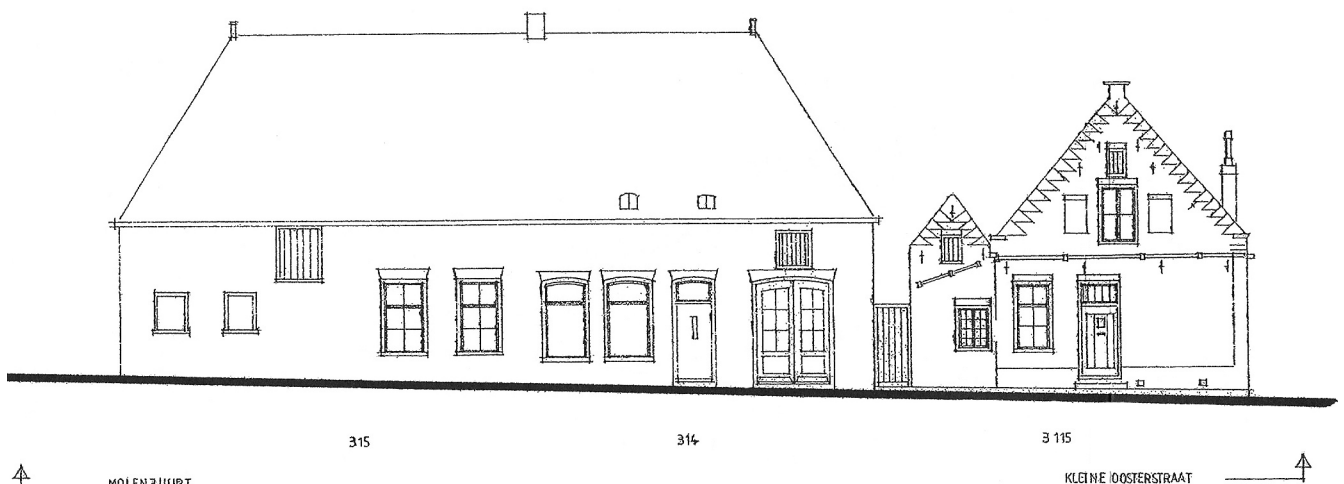
EERSTE WONING FAMILIE BOOMSMA OP HOEK KLEINE OOSTERSTRAAT

KATALYSATOR VOOR EEN DRAMA

De rentebetaling zal later een katalysator blijken te zijn voor de dramatische gebeurtenissen die twee jaar na de verhuizing plaatsvinden. Het huis dat de Boomsma's kopen staat recht tegenover hun eerste woning maar nu op de hoek Kleine Oosterstraat – Oostersingel. De toegang tot de hoekwoning van Boomsma ligt aan de Oostersingel. Over de woning zelf is verder weinig bekend. Oorspronkelijk stond er een huis met stal en wagenhuis. Na verbouw wordt het geheel opgesplitst in twee kleine woningen en één grote. De grote woning zal later door Bernardus Boomsma worden gekocht. Jeppe-weet-je Zeilmaker kocht in 1873 deze drie woningen voor f 1024. De verbouw en opsplitsing van het oorspronkelijke huis met stal en wagenhuis leidt niet tot een blok van gelijke woninkjes.

De toegang tot de woning van buurman Zeilmaker b.v. gaat via een klein portaaltje dat in de nieuwe woning van Boomsma ingebed ligt. Het portaaltje blijft daarom buiten de koop en komt bij Zeilmaker zijn pand. Het kleine zoldertje op het portaaltje daarentegen komt wel in eigendom van Boomsma. De scheidingsmuur op de begane grond en het houten tussenschot dat de beide zolders scheidt, zijn volgens de akte 'massaal' [= gezamenlijk]. Het houten tussenschot reikt echter niet hoger dan tot de hanenbalken. Het laatste stuk, de driehoek vanaf de hanenbalken tot de nok van de zolder is dus open. Dit komt later nog ter sprake. Gehorig en weinig privacy, dat kenmerkt dit soort woninkjes.

Op 17 juni 1901, een jaar na de verhuizing, verlaat oudste dochter Hiske het gezin voor een betrekking als dienstmeid in Leeuwarden. Het daarop volgende jaar zal het een rampjaar voor de familie Boomsma worden. Moeder Tjitske Elderhuis raakt door toedoen van zoon Jan verwond. Mogelijk hierdoor, maar dat is geheel niet zeker, overlijdt ze op 2 april 1902. Niet lang daarna in mei gaat ook dochter Martha als dienstmeid naar Leeuwarden. Nu is Hinke van veertien jaar de oudste thuiswonende dochter. Zij zal voortaan voor de huishouding moeten zorgen. Er waren voorheen in het gezin al de nodige spanningen, maar in juni lopen de spanningen met de onberekenbare broer Jan zo hoog op dat het uiteindelijk tot een uitbarsting zal komen.

BRON: HISTORIA DOCCUMENSIS

LINKS RIJTUIGVERHUUR EN WONING FAMILIE BOOMSMA EN RECHTS EERSTE WONING
BRON: DOKKUM IN KADASTRAAL PERSPECTIEF - E. SMITS Azn en E. SMITS F Azn

DE LEVENSLIJP VAN DE KINDEREN BOOMSMA

Hiske gaat in 1901 vanuit Dokkum naar Leeuwarden. Ze komt misschien eerder, maar zeker op 24 juni 1902 terug en gaat later naar Sneek, Leeuwarden en Spaarnedam. Trouwt in 1914 in Leiden met koetsier **Paul Lodewijks** en woont daarna in Oestgeest. Gearresteerd door de Duitsers zat ze gevangen in het zogenaamde Oranjehotel. Ze is op 13 juli 1951 overleden in Verpleegtehuis Sassenheim.

Jan speelt de hoofdrol in deel 2. Over hem later meer.

Martha gaat in mei 1902 vanuit Dokkum naar Leeuwarden. Komt terug in Dokkum en gaat daarna als dienstbode naar Leeuwarden, Noordwijk, Haarlem en Den Haag. Is strijkster in Leiden. Verhuist naar Apeldoorn en gaat later naar Bakkum bij Castricum. Ze trouwt 20 januari 1942 met **Jacobus Johannes de Maas** [* 2 december 1878 te Haarlem] Jacobus Johannes woont ten tijde van het huwelijk in Haarlem en is niet in Castricum ingeschreven geweest! In de periode 1943 - 1945 woont Martha in Amsterdam en de gemeente Doniawerstal in Friesland. Na de oorlog gaat ze weer naar Bakkum, waar ze opnieuw in de Tetbergstraat 12 woont. In 1949 wordt het huwelijk ontbonden. Haar echtgenoot woont op dat moment in Amsterdam. Martha verhuist dan naar de Poelven 18/be. Zij overlijdt op 26 december 1956 in Velsen.

Hinke gaat naar Velsen. Op 30 juni 1914 vanuit Velsen naar Den Haag en gaat al op 9 december 1914 naar Leiderdorp. Trouwt op 27 januari 1916 in Leiderdorp met de slager **Klaas Rol**. Het echtpaar woont een aantal jaren in Ede [Gld] en gaat daarna naar Amsterdam. In de oorlog heeft Klaas Rol clandestien geslacht en is verraden door NSB-ers. Volgens de door de familie aangeleverde gegevens is Klaas Rol door tyfus in Auschwitz omgekomen. Volgens Hinkes Amsterdamse persoonskaart is Klaas Rol echter op 25 februari 1945 in Troisdorf [bij Keulen] overleden. Hinke woont als weduwe in Amsterdam maar overlijdt op 21 februari 1965 in Wageningen. Omdat op de persoonskaart de geneesheer en de lijkschouwer vermeld staan, is ze waarschijnlijk in het tbc-sanatorium overleden.

FOTO BESCHIKBAAR GESTELD DOOR JOSEPHINE DE ROO

EGBERTHA BOOMSMA

HISKE BOOMSMA EN PAUL LODEWIJKS

LIEUWE BOOMSMA

Taetske trouwt in 1907 op jonge leeftijd met de sigarenmaker **Jan Bloemsma**. Ze gaan dan in de Parksteeg in Dokkum wonen. Het huwelijk wordt in 1916 ontbonden. Ze trouwt in 1918 in Beesel met **Lambertus [Huub] Strouken**. Woonplaatsen zijn o.a. Leiden en Merkelbeek. Samen krijgen ze twee kinderen. Taetske overlijdt op 17 november 1972 in Goirle.

Egbertha gaat in 1902 op 11-jarige leeftijd tijdelijk naar tante **Martha Boomsma** en oom **Lieuwe Boschma** in Sneek. In 1907 gaat ze vanuit Dokkum naar Leeuwarden en kort daarna naar Hommerts. Komt op 11 juni 1914 vanuit Velsen in Den Haag en gaat al op 15 maart 1915 terug naar Velsen. Ze trouwt op 2 juni 1916 in Soest met **Jacob Lub**. Hij is stuurman op de koopvaardij en zoon van een architect. Jacob Lub overlijdt op 32-jarige leeftijd aan bloedvergiftiging en is in Griekenland begraven. Egbertha hertrouwt met **Josephus de Roo**. Ze krijgen een dochter, **Josephine de Roo**, geboren 1 oktober 1929. Egbertha overlijdt op 17 februari 1970 in Leiden.

Arend gaat op 10 januari 1914 naar Leeuwarden. Komt drie maanden later terug en wordt genoemd als bakkersknecht. Hij gaat in 1915 naar Balk maar trouwt op 2 oktober 1915 in Westdongeradeel met **Gertje de Jong**. Ze wonen in Terband, Leeuwarden en gaan later naar Damwoude [Achterweg 3 Murmerwoude] en krijgen vier kinderen waarvan drie naar Australië emigreren. Arend overlijdt in Dokkum op 27 maart 1970. Hij en zijn vrouw liggen begraven bij de kerk van Dantumawoude.

Lieuwe gaat op 24 oktober 1912 naar Haarlemmermeer. Komt op 29 september 1915 terug in Dokkum. Zijn beroep is dan winkelbediende / pakhuisknecht. In 1919 naar Groningen, in 1920 terug in Dokkum en datzelfde jaar naar Leiden naar de woning waar zijn oudste zuster Hiske en haar man Paul Lodewijks wonen. Hij trouwt in Leiden op 4 februari 1925 met **Jannetje Ouwkerk** en is dan koetsier. Lieuwe overlijdt bij de spoorbrug de Vink in Leiden aan de kant van het Galgewater bij een bombardement door de Engelsen. Zijn beroep is dan chauffeur.

RICHTING LEIDEN

Opmerkelijk dat van de zeven kinderen Boomsma er zes in Leiden-Leiderdorp-Oegstgeest woonden, gewoond hebben of daar overleden zijn. Misschien hielpen ze elkaar als er een betrekking in Leiden vrij kwam. Mogelijk worden ze door een oude bekende uit Dokkum geholpen. De [mede]eigenaar en verhuurder van het pand Kleine Oosterstaat – Op de Hoogte waar de familie Boomsma eerst woont is **Timotheus Gosewinus Haverschmidt** die eerder in Leiden studeerde en woonde. Zijn moeder woont voor haar overlijden in 1891 in de hoekwoning Kleine Breedstraat – Kleine Oosterstraat. In 1903, 1905 en 1906 is de vrijgezel Haverschmidt steeds enkele maanden in Dokkum en wel in de kost bij zijn oom en tante aan de Grote Breedstraat het huidige nummer 18. Deze Timotheus Haverschmidt moet de familie Bernardus Boomsma heel goed gekend hebben. Als advocaat verkeert hij in Leiden en Den Haag in kringen waar veel dienstbodes hun betrekkingen vinden en heeft uiteraard de nodige contacten in Leiden. Mogelijk zijn met zijn hulp de kinderen Boomsma in de regio Leiden terechtgekomen.

In 1928 vertrekt ook vader Bernardus Boomsma naar Leiden. Tien jaar later doet begrafenisondernemer **Adam Pieter van der Luit** in Leiden aangifte van het overlijden van de 83-jarige Bernardus Boomsma op *3 december 1938 des namiddags om negen ure*.

BIJROLLEN & FIGURANTEN

Barbara Haverkamp-Hooghiemstra, de schrijfster van artikelen over Dokkum in 1900.

Ze is op 18 augustus 1895 in Dokkum geboren als dochter van timmerman **Wouter Hooghiemstra** en **Janke Erich**. Vier zonen en één dochter telt het gezin. De familie woont rond 1900 in de Kleine Oosterstraat. Het huidige nummer 12 is het pakhuis/werkplaats en het huidige nummer 10 de woning. In 1913 verhuist het gezin een paar huizen verder naar de Dam, het huidige nummer 8. Barbara gaat als dienstbode naar Vaassen en trouwt later met de weduwnaar **Haverkamp** uit Teuge. Ze overlijdt op 26 oktober 1970 in het verzorgingstehuis in Almen. Barbara schrijft in 1966 in een reeks artikelen in de Nieuwe Dockumer Courant over het Dokkum van rond 1900. In 1966 loopt ze voor het afsluitende artikel door de stad en constateert verpaupering: *'...aan de Duvelshoek en de Westersingel garages en pakhuizen, het is foielelijk... etc. etc. Dit moest ik even kwijt, het verandert er niet door, maar jammer is het..'*

Commentaar van de redactie: *'Een negatief stukje. Wij vragen ons af of door een oude bril niet het positieve kan worden gezien.'*

Albertus Richter woont in de Kleine Oosterstraat het huidige nummer 15, waar later de fam Bernardus Boomsma woont. Na 1900 in de Gasthuisstraat. Eerste huwelijk in 1865 met **Martje Terpstra**, is dan *voerman*. Tweede huwelijk in 1883 met **Klaaske Bloemsma**, is dan *wekker*. Bij overlijden in 1904 van beroep *morgenwkker*.

JANKE ERICH

WOUTER HOOGHIEMSTRA

ZOUTSTEEG

Berend J. Helmens, hoofd Mulo gehuwd met **Anna Bonthuis**.

Buurvrouw Mientsje, die met de *'bôllekorf'* loopt en volgens Barbara Hooghiemstra ook soep maakt en uitdeelt in de soepkokerij aan de Oudemansteeg. Mientsje van der Werff geboren in Dokkum trouwt op 1 augustus 1841 met **Anne Hellinga**. Het gezin blijft kinderloos en woont op o.a. vijf adressen in de Kleine Oosterstraat.

Johannes Antonie Reitsma, onderwijzer in Dokkum. Trouwt op 4 november 1893 met Jantje Bakker.

Het gezin woont aan de Oranjewal het huidige adres nummer 30. Overleden 8 april 1927 in Dokkum, waar het echtpaar ook begraven ligt.

Elardus de Jong, geboren op Dokkum op 22 december 1860. Voerman en later ook rijtuigverhuur. Adres na 1969: Op de Hoogte 2-4.

Jan van der Post, de schoenmaker die 's avonds werkt en zo mooi kan vertellen. Geboren in Dokkum op 16 juni 1883. Trouwt in Monnikendam met **Antje de Ruich**. Het gezin van Jan woont na 1910 met Jan zijn moeder de weduwe **Jetske van Rijs** in de Zoutsteeg het huidige nummer 1-2. Jan is arbeider maar ook schoenmakersknecht. Bij de geboorteaangifte van dochter **Maretje** in 1912 te Dokkum is Jan fabrieksarbeider. De aangifte gebeurt niet door naaste burens, maar door **Van Dijk** en **Aldert Wijnants**, die beiden schoenmaker zijn. Jan van der Post doet als fabrieksarbeider waarschijnlijk 's avonds schoenreparaties voor hen. Barbara Hooghiemstra woont na 1913 op de hoek de Dam-Zoutsteeg en woont dan bij hem in de straat.

